

FLORA, FAUNA EN LANDSCHAP

VAN STRATEN EN PLEINEN
VAN 'S-HERTOGENBOSCH,
ST. MICHIELSGESTEL EN VUGHT

Atelier Veldwerk

FLORA, FAUNA EN LANDSCHAP

VAN STRATEN EN PLEINEN
VAN 'S-HERTOGENBOSCH, ST. MICHIELSGESTEL EN VUGHT

Atelier Veldwerk

INHOUD

OVER DEZE UITGAVE	4
GEMEENTE 'S-HERTOGENBOSCH	
FLORA	8
FAUNA	9
GEMEENTE ST. MICHELSGESTEL	
FLORA	10
FAUNA	11
GEMEENTE VUGHT	
FLORA	12
FAUNA	13
GEMEENTEN 'S-HERTOGENBOSCH, ST. MICHELSGESTEL EN VUGHT	
LANDSCHAP	13
COLOFON	16

Zoals de titel al aangeeft: *Flora, fauna en landschap van straten en pleinen van 's-Hertogenbosch, St. Michielsgestel en Vught*, is dit geen gewone flora of fauna. Er zijn weliswaar talloze namen van planten in te vinden die op botanische wijze zijn gerubriceerd. Eveneens zijn er zoogdieren, vogels, vissen en insecten in opgesomd naar zoölogische kenmerken ingedeeld. Toch gaat het in deze publicatie niet om de in het landschap aanwezige planten en dieren te beschrijven. In een aantal gevallen zijn genoemde soorten zelfs nooit aanwezig geweest. De pelikaan bijvoorbeeld (Pelikaanstraat, Den Dungen), of de palm en edelweis (Palmboomstraat, 's-Hertogenbosch, Edelweisstraat, Rosmalen). En de wolf is er al heel lang uitgestorven (Wolfsdreef, St. Michielsgestel).

Het doel van deze inventarisatie van soorten is een poging om de geschiedenis van het landschap te beschrijven door gebruik te maken van de naamgeving van straten, lanen en pleinen. Uiteraard in de veronderstelling dat die naamgeving niet uit de lucht is komen vallen maar vanzelfsprekend verband houdt met de streek, het landschap en de cultuur daarin. De grondgedachte voor deze publicatie is ontstaan in het

voorjaar van 2007 tijdens een onderzoek naar culturele sporen in het landschap rond 's-Hertogenbosch. De samenstellers, Rudy Luijters en Onno Dirker (beiden beeldend kunstenaar die samen werken onder de naam Atelier Veldwerk) hebben naar aanleiding van het project *Landsporen* van het 'CBK' (Centrum voor Beeldende Kunst 's-Hertogenbosch) het landschap in de driehoek 's-Hertogenbosch, St. Michielsgestel en Vught, in kaart gebracht.

Onderzoek

Uitgangspunt voor ons onderzoek waren de mogelijke lokale en regionale eigenheden die in de afgelopen eeuwen door natuurlijke en culturele veranderingen zijn ontstaan. Voor dit onderzoek is door ons gekeken naar de straatnamen van de gemeenten in het onderzoeksgebied, aanvankelijk ook iets buiten 's-Hertogenbosch, St. Michielsgestel en Vught. Tijdens het oriënteren stoten we voortdurend op de relevante informatie die de namen van straten en pleinen in zich droegen. Met name de nadrukkelijk landschappelijke verwijzingen vielen op; de donken, beemden, velden, kampen en weiden, dijken en akkers. En zo hebben we steeds verder het spoor gevolgd naar

deze achteraf gezien heel rijke bron. De voor uw liggende publicatie is het resultaat van het onderzoek dat zich uitsluitend heeft gericht op de uit 'straattaal' bestaande informatie over de geschiedenis en ontwikkeling van het landschap en het gebruik ervan.

Flora en Fauna

Door de planten en dieren te benoemen die in de straatnamen te vinden zijn en te rangschikken naar botanische of zoölogische aard, ontstaat een 'geschreven' beeld van de omgeving. Lijsten met woorden. Afzonderlijke soorten in een dergelijke lijst zeggen niets over de aanwezigheid ervan in de betreffende gemeente. Zo heeft vrijwel iedere stad in Nederland een 'Lindenlaan'. (St. Michielsgestel een Lindenplein.) Maar niet in iedere lindenlaan staan lindenbomen. Er zijn talloze Dennenlanen, Acaciastraten en Kastanjepleinen waar niet alleen de genoemde soorten afwezig zijn, maar waar bomen volledig ontbreken. In die zin is een straatnaam zeer relatief wat betreft de duiding van de omgeving. Maar de lezer zal zien dat de analyse van een volledig gemeentelijk straatnamenregister in veel gevallen prachtig inzicht geeft in het landschap dat men rond de

gemeente aantreft.

Allereerst zijn er natuurlijk de historische namen van straten, pleinen en lanen. Het merendeel van de namen die ouder zijn dan een eeuw verwijzen wel degelijk naar de aanwezige beplanting, menselijke activiteiten of landschappelijke kenmerken. In vrijwel alle gevallen zal de Vismarkt zo heten omdat de vismarkt er plaats vond. De Lindenlaan omdat er linden stonden en de Paardskerkhofweg ('s-Hertogenbosch) omdat er een paardenkerkhof geweest zal zijn. En daarmee stappen we direct in de geschiedenis van een streek. In Scheveningen treffen we de Haringkade, Tarbotstraat en de Schelvisstraat aan. In Sneek de Sloepstraat, Tjalkstraat en de Tjotterstraat. In het deel van Brabant dat deze publicatie omvat komen andere opmerkelijke karakteristieken aan de orde. De lezer zal ze zelf kunnen vinden en mogelijk nieuwe verbanden leggen, maar we noemen hier een aantal van onze eigen bevindingen. Graan, gerst, boekweit, rogge, tarwe, haver, hop en vlas komen voor, vaak in verschillende combinaties. (Haverhoeve en Hopveld, Vught, Haverakker, Haverdonklaan, 's-Hertogenbosch, Hopakker, Vught, Hopveld, St. Michielsgestel). Overigens

zal niemand zich daarover verbazen omdat dit het Brabant betreft waar bier werd gebrouwen en het landschap eeuwenlang gekenmerkt werd door kleinschalige hoeven met gemengd bedrijf, met akkertjes rogge, tarwe en gerst. Een andere bijzonderheid bij nadere analyse is het feit dat de flora van St. Michielsgestel en Vught met name inheemse soorten kent, of soorten die al heel lang algemeen zijn. De beuken-, dennen-, eiken-, lijsterbes-, olmen- en vogelkerslaan. En de boterbloem-, dove-netel-, hondsdrif, kamille-, walstro- en weegbreestraat. Maar ook dat in St. Michielsgestel gekweekte bloemen in hoog aanzien staan, zoals mag blijken uit de dahlia-, fresia-, hortensia-, jasmijn- en leliestraat. Waarmee we niet meer het landschap beschrijven, maar de mensen die dat landschap inrichten, de stedenbouwers, planners en inrichters.

De fauna van het betreffend gebied is minder specifiek dan de flora. Of mogelijk wel weer eigenaardig in zijn relatieve alledaagsheid. De hond en kat, de koe, kraai en kater komen voor. En de vogels die iedereen kent, de spreeuw, de Kievit, reiger, vink en valk. In St. Michielsgestel is een zo bescheiden insect als de mug de eer gegund zijn naam te verlenen aan

een steegje (Mugheuvelsteegje). Exotische dieren ontbreken, op een leeuw na (Leeuwensteinlaan, Vught) en de eerder genoemde pelikaan, maar geen tijgers, olifanten en poema's in de straten en pleinen van deze regio. Ook aan fantasiedieren, zoals Jeroen Bosch die in zijn werk veelvuldig heeft gebruikt, is in deze stedelijke ruimte geen plaats toebedeeld. Of het moet een sprookjesdier zijn (De Gelaarsde Kat, 's-Hertogenbosch).

Taal en landschap

Heel opmerkelijk, in ieder geval voor ons samenstellers, was het ongemeen groot aantal soorten 'akkers' die we hebben kunnen noteren. In ons aanvankelijke onderzoeksgebied telden we er meer dan vijftig en in de rubriek landschap hebben we ze nog eens apart op een rijtje gezet (Vergelijk: in Den Haag komt 'akker' maar één keer voor in de straatnamen, als vlasakkersstraat (mogelijk een historisch verband met de touwindustrie), in het register van de gemeente Haarlem komt 'akker' helemaal niet voor.

Enkele akkernamen spreken voor zich, andere lijken uit gedichten of uit streekverhalen gelicht. Met enkele voorbeelden willen we u hier al vast nieuwsgierig maken: Hazenakkers, Klokakker, Mortel-

akkers (St. Michielsgestel), Haagakker, Pastorijakker, Staakakker (Den Dungen). Wat een klokakker of mortelakker beduidt was voor ons geenszins duidelijk en vergt dan verder etymologisch of taalkundig onderzoek. Opzet van deze publicatie was echter niet een grondige studie naar de taal die samenhangt met de naamgeving van straten en pleinen. Maar met name als we twijfelden over de relatie met het landschap, konden we het niet nalaten de taalkundige handboeken erop na te slaan. En bleek bijvoorbeeld dat Laar, (een straat in St. Michielsgestel), 'open plek in het bos' betekent. Er ligt hier derhalve nog een uitgestrekte taalkundige akker voor ons braak. Voor een tweede druk houden we ons dan ook aanbevolen voor correcties, advies en taalkundige bijzonderheden van de kenners van de streek en streektaal. Ook zouden we uitgebreid in hebben kunnen gaan op de verantwoordelijken voor de naamgeving, de zogenaamde 'straatnamencommissies'. Zoals in vroeger eeuwen de plaatsen in een traag proces hun naam kregen door het gebruik of het vanzelfsprekend karakter ervan, zo worden nu soms met een pennenstreek hele wijken benoemd. 's-Hertogenbosch kent inmiddels een wijk met 'valleien'

(w.o. narcis-, margriet, mimosavallei), en Vught een buurt met 'hoeven' (klaver-, zuring-, boekweit- heideveldhoeve). We hopen dat toekomstige naamgevers door deze publicatie doordrongen raken van de belangrijke culturele verantwoordelijkheid die er op hun schouders rust.

Rest ons hier de lezer veel plezier te wensen met alles wat groeit en bloeit in en op de straten en pleinen, kampen, hoeven, akkers, velden, donken, vennen en polders van St. Michielsgestel, Vught en 's-Hertogenbosch.

*'s-Hertogenbosch, September 2007,
Atelier Veldwerk
(Rudy J. Luijters, Onno Dirker)*

Florastraat	Meidoornlaan	Boekweitveld
	Meidoornstraat	Gerstakker
Bomen	Mimosastraat	Graanakker
Acacialaan	Mimosavallei	Haverakker
Acaciasingel	Palmboomstraat	Haverdonklaan
Berkenlaan	Pijnappelsche Poort	Korenaar
Berkenstraat	Plataanstraat	Korenbrugstraat
Beukenlaan	Platanenlaan	Korenveld
Cederstraat	Populierenlaan	Eerste Korenstraatje
Cypresstraat	Sparrenburgstraat	Tweede Korenstraatje
Dennenlaan	Sparrenhoeven	Maisveld
Douglaslaan	Wilgenstraat	Rietpolderplein
Eikakkerhoeven	Zilverahorn	Rietveldenkade
Eikenburglaan	Zilverlinde	Rietveldenweg
Eikendonkplein	Zilverpopulier	Rietwaard
Eikenhof	Zilverspar	Rijstveld
Eikenlaan	Zilverwilg	Roggeakker
Elzenstraat		Tarweakker
Esdoornlaan	Struiken / Heesters	Waterbies
Esdoornstraat	Bremhoeven	
Espalen	Bremvallei	Kruidachtigen
Essenplein	Hazelaarlaan	Akeleistraat
Essenstraat	Jasmijnstraat	Anjervallei
Goudenregenstraat	Kamperfoeliestraat	Asterstraat
Iepenlaan	Magnoliahof	Azaleastraat
Kastanjelaan	Rozenstraat	Begoniastraat
Kastanjestraat	Seringenstraat	Berenklauw
Larikslaan	Vliertjeshoeven	Boterbloemstraat
Larikspanplein		Chrysantvallei
Lijsterbeslaan	Grassen	Crocusstraat
Lijsterbesstraat	Biestkampweg	Cyclamenstraat
Lindenlaan	Biezenakker	Dahliastraat

Dahliavallei	Pioenvallei	Faunastraat
Edelweisstraat	Primulastraat	
Ereprijsstraat	Ridderspoorstraat	Zoogdieren
Fluitenkruid	Rozemarijnstraatje	Berewouthof
Fuchsiastraat	Silenenstraat	Berewoutstraat
Gageldonk	Sleutelbloemstraat	Beverspijken
Goudsbloemstraat	Steenanjerstraat	Hondsberg
Goudsbloemvallei	Tulpstraat	De Gelaarsde Kat
Heggewikke	Valeriaan	Katerstraatje
Heibloem	Violenstraat	Kattenbosch
Hondsdrif	Vogelwikke	Kalverstraat
Hortensiastraat	Walstrostraat	Koestraat
Hyacintstraat	Waterlelie	Koedijkstraat
Irisvallei	Watermunt	Lamstraatje
Klaproosstraat	Waterranonkel	Ossenstraat
Klaverstraat	Weegbree	Het Bont Paardje
Kogelbloemstraat	Zilverdistel	Paardsweide
Korenbloemstraat	Zilverkruid	Paardskerkhofweg
Krokusvallei	Zilvervaren	Schaapsveldje
Lelienhuyze		Schapenmarkt
Leliestraat		De Steenbok
Lotusvallei		Veedijk
Lupinevallei		Veemarktkade
Margrietvallei		Veemarktweg
Moerasandoorn		
Moeraskers		Vogels
Narcisvallei		Aalscholverlaan
Orchideeënstraat		De Eendenkooi
Papaverstraat		Fuutlaan
Petuniastraat		De Ganzenhoedster
Pinksterbloemstraat		Goudplevier
Pioenroosstraat		Gruttoborch

ST. MICHIELSGESTEL
FLORA

ST. MICHIELSGESTEL
FAUNA

Gruttostraat
Hennen Weide
Het Hoenderland
Ijsvogel
Karekiet
Kievitborch
Kievitsven
Kokmeeuw
Kolgans
Kraaikampen
Kraanvogellaan
Kuifeend
Leeuwerikborch
Meerkoet
Nachtegaalslaantje
Oeverzwaluw
Regenwulplaan
Reigerborch
Rietgors
Roerdomp
Sperwerborch
De Taling
Uilenburg
Uilenburgstraatje
Uilenwaard
Vinkenveld
Vogelplein
Vogelstraat
Waterhoen
De Woerd
Zwaenenstede
Zwaluwborch

Vissen
Brasemborch
Forelborch
Karperborch
Rietvoornborch
Snoekborch
Vismarkt
Visstraat
Zeeltborch

Insecten
Grote Pagestraat
Koningspagestraat
Pauwoogpad
Vlinderlaan
De Waternimf

Amfibien
Paddegraafweg

Overig
De Schorpioen
Wolfsdonklaan
Wolvenhoek

Bomen
Abelenlaan
Acaciastraat
Berkdijk
Berkenlaan
Beukenlaan
Cederstraat
Cypressenlaan
Dennenlaan
Eikenlaan
Elzenstraat
Esdoornstraat
Gouden Regenstraat
Kastanjelaan
Lijsterbesstraat
Lindenplein
Meidoornstraat
Olmenlaan
Pijnappellaan
Plataanstraat
Populierstraat
Sparrenlaan
Wilgenpad
Wilgenstraat

Struiken / Heesters
Bramenbos
Bremlaan
Hazelaarstraat
Hortensiastraat
Jasmijnstraat
Kamperfoeliestraat

Laurierstraat
Rozenstraat
Seringenlaan
Vogelkersstraat
Vlierbloem
Vlierstraat

Kruidachtigen
Akeleilaan
Anemoonstraat
Anjelierstraat
Asterstraat
Azaleastraat
Begoniastraat
Campanulastraat
Dahliastraat
Distelhof
Distelveld
Ericastraat
Fresiastraat
Fuchsiastraat
Gagellaan
Geraniumstraat
Heiblomsedijk
Hennepveld
De Hopstrepen
Hopveld
Kamillestraat
Klaverdries
Koolhof
Kruidnagel
Leliestraat

Margrietplein
Margrietstraat
Narcissenlaan
Orchideelaan
Papaverstraat
Schellekesveld
Vlasakker

Grassen
Gerstakker
Korenstraat
Rietstok
Rietveld
Rozemarijnlaan
Salviaalaan
Valeriaanstraat

Zoogdieren
Bevershoeve
Bokkenheuvel
Bunzinghage
Dashage
De Haasekker
Hermelijnhage
Hondsklauw
Kalversteeg
Koesteeg
Lammershof
Marterhage
Otterhage
Veedijk
Voshage
Vossenholen
Wezelhage
Wolfsdreef

Vogels
Duifhuis
Duifhuisstraat
De Duivenekker
Geelgors
De Goudplevier
Haanwijk
De Kempmaan
De Koperwiek
De Meerkoet
Nachtegaalstraat
Nachtegaalstraat
Pelikaanstraat

VUGHT
FLORA

Papegaaieweg
De Rietzanger
De Roerdomp
Rooistaartstraat
Spreeuwenbos
Uijlenborg
Valklaan
Vinkenslag
Vogelzang
De Watersnip

Vissen

Baarsend

Insecten

Mugheuvelseegee

Bomen

Acacialaan
Beukenlaan
Berkenheuveldreef
Beukenhorst
Dennenlaan
Eikendonck
Eikenheuvel
Eikenheuveldreef
Eikenlaan
Esdoornlaan
Lijsterbeslaan
Notenluststraat
OlmelaanPark
Sparrendaalseweg

Struiken / Heesters

Bremelaan
Druivenkas
Klaverhoeve
Rozenstraat
Vogelkerslaan

Kruidachtigen

Boterbloemstraat
Dovenetelstraat
Ereprijsstraat
Ganzeriksingel
Haagwinde
Havikskruidstraat
Heideveldhoeve
Heiweg

Hondsdrafstraat

Hopakker
Kamillestraat
Klaproosstraat
Klimopstraat
Koningsvaren
Korenbloemstraat
Madeliefstraat
Witte Muntstraat
Ranonkelstraat
Reigersbekstraat
Scheerlingstraat
Vlashed
Vlasmeersestraat
Walstrostraat
Wederiksingel
Weegbreestraat
Wikkestraat
Wolfsmelkstraat
Zevenbladstraat
Zuringhoeve

Grassen

Biezendam
Biezenwei
Boekweithoeve
Haverhoeve

VUGHT
FAUNA

Zoogdieren

Kalverdam
Koestraat
Leeuwensteinlaan
Molhuysensingel
Molhuysenstraat
Paardensteeg
Park Reeburg
Wolfskamerweg

Vogels

Eksterpad
Fazant
Gruttolaan
Ijsvogel
Kievitstraat
Koekoekslaan
Koperwiekstraat
Kraaiengatweg
Leeuwerikstraat
Patrijs
Reigerbosweg
Snippenlaantje
Spechtrand
Vinkenlaan
Wielewaal

Vissen

Baarsenstraat

Amfibien

De Kikvorsch

'S-HERTOGENBOSCH, ST. MICHIELSGESTEL, VUGHT
LANDSCHAP

Akker

Akkerpad
Akkers
Akkerstraat
Biezenakker
Breeakkers
Gerstakker
Graanakker
Haagakker
Haverakker
Hazenakkers
Heesakkerstraat
Hopakker
Klokakker
Kruisstraatse Akkers
Laagakkerstraat
Molenakker
Mortelakkers
Pastorijakker
Roggeakker
Rooiakker
Sluisakker
Staaakker
Tarweakker
Vlasakker
Westakkers

Beek

Beek
Beekgraaf
Beekkant
Beekseweg

Beekstraat
Beekveld
Beekvlietstraat
De Diepenbeek
Hoogbeek
Kleine Beek
Molenbeekstraat
Nieuwe beekvliet

Beemd

De Beemd
Beemden
Beemdweg
Rietbeemdenborch

Boomgaard

Achter de Boogaard
Bogerd
De Bogerd
Oud Bogardenstraatje
Oude Boomgaard

Broek

Broekstraat
Diepenbroek
Dooibroek
Polsbroek
Westerbroek

Dam

De Beekdam
Biezendam

Driesedam
Kalverdam
De Kreekdam
Langedam
De Meerdam
De Rietdam
De Vijverdam
De Wieldam

Dijk
Ackersdijkstraat
Berkdijk
Buitendijk
Havendijk
Keerdijk
Molendijk
Veedijk
Zomerdijk

Donk
De Donk
Heidonk
Hooidonk
Poeldonk
Rijndonksestraat
Weidonklaan
Zeterdonk

Hei
Heihoeven
Heikantstraat

Nieuwe Heikantstraat
Heirust
Heiweg
Hooghei
Molenhei

Kamp
Bloemenkamp
Breekampstraat
Heikampweg
De Hoge Kamp
Kampenhout
Moeskampweg
De Oude Kamp
De Rijskamp
De Turfkamp
De Weikamp
Zandkampke

Polder
Hooipolder
Huigepolder
Polderwaard
Prikpolder
Weidepolder

Veld
Bollenveld
Distelveld
Heesterveld
Hoogveld

Ploegveld
Turfveld
Veldpad
Veldstraat
Zandveldstraat

Ven

Bodenven
Braakven
Diepven
Griensven
Molenvenseweg
Venkant
Venstraat

Weide

Groene Weide
Papeweide
Weidestraat
Weislag
Zonneweide
Zonneweilaan

Woud / Bos

Boslaan
Capellebosdreef
Groenewouddreef
Jagersboschlaan
Jagersbosstraat
Sprokkelboschstraat
Sterrenbos

Velderwoude
Vijverbosweg
Woud
Het Woud
Woudseweg
Zonnebos

Overig
Achter de Bijenkorf
De Berg
Boomstraat
Brink
Buitenhaven
Doornhoek
Dreef
Driezeeg
De Egge
Engelse Tuin
Euwsel
Flaas
Grintweg
De Groeskant
Hageland
Halm
Smalle Haven
Heuvel
Hezelaar
Houtvesterstraat
Houtwalstraat
Jachterf
Jagerspad

Jagersweg
Kempenlandstraat
Laar
Lambertusterp
Landhuizenlaan
Leemsteeg
Maasboulevard
Maaskantje
Maasland
Maassingel
De Moeshof
Pastorietuin
de Poelkes
Repelweg
Repenpad
De Hoge Schans
Schanspad
Schanswetering
Sluisweg
De Sterkade
Tuinstraat
Vaart
Veenpad
Het Volmeer
Waterstraat
Groote Wielenlaan
Wildpad
Zandstraat
Zonneheuvelstraat

COLOFON

De Flora, Fauna en Landschap van straten en pleinen van 's-Hertogenbosch, St. Michielsgestel en Vught, is samengesteld voor Landsporen. Dit project is georganiseerd door het CBK 's-Hertogenbosch in samenwerking met Galerie Hüsstege binnen het kader van de Schatten van Brabant.

Deze publicatie kwam tot stand door bijdragen van het Centrum Beeldende Kunst (CBK) 's-Hertogenbosch en de gemeente St. Michielsgestel.

Concept en onderzoek

Atelier Veldwerk
(Rudy J. Luijters, Onno Dirker)

Grafisch ontwerp

Studio Annelys de Vet (Yuri Veerman)
Amsterdam

Drukwerk

Joos Mooi Drukwerk, Amsterdam

© Atelier Veldwerk, Den Haag, 2007

